

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Sabina KAPŠ

**ŠKODLJIVOST DIVJEGA PRAŠIČA (*Sus scrofa* L.,
Mammalia, Suidae) NA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČIH
NA ŠIRŠEM OBMOČJU VASI SODEVCI**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Sabina KAPŠ

**ŠKODLJIVOST DIVJEGA PRAŠIČA (*Sus scrofa* L., Mammalia,
Suidae) NA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČIH NA ŠIRŠEM OBMOČJU
VASI SODEVCI**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

**INVENTORY OF WILD BOAR (*Sus scrofa* L., Mammalia, Suidae)
DAMAGE ON THE AGRICULTURAL LAND IN THE WIDER AREA
OF THE VILLAGE SODEVCI**

GRADUATION THESIS

Higher professional studies

Ljubljana, 2007

Diplomsko delo je zaključek visokošolskega strokovnega študija kmetijstva - agronomija in hortikultura. Opravljeno je bilo na Katedri za entomologijo in fitopatologijo Oddelka za agronomijo Biotehniške fakultete v Ljubljani. Popis škode zaradi divjega prašiča je potekal na širšem območju vasi Sodevci.

Študijska komisija Oddelka za agronomijo je za mentorja diplomske naloge imenovala doc. dr. Stanislava Trdana.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: akad. prof. dr. Ivan KREFT
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: doc. dr. Stanislav TRDAN
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: prof. dr. Ivan KOS
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki identična tiskani verziji.

Sabina Kapš

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Vs
DK	UDK 632.69:599.731.1:633.15(497.4 Sodevci)(043.2)
KG	divji prašič/ <i>Sus scrofa</i> /Sodevci/škoda/koruza/travinje/
KK	AGRIS H10
AV	KAPŠ Sabina
SA	TRDAN Stanislav (mentor)
KZ	SI-1111 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo
LI	2007
IN	ŠKODLJIVOST DIVJEGA PRAŠIČA (<i>Sus scrofa</i> L., Mammalia, Suidae) NA ŠIRŠEM OBMOČJU VASI SODEVCI
TD	Diplomsko delo (Visokošolski strokovni študij)
OP	X, 34 str., 5 pregl., 21 sl., 15 vir.
IJ	Sl
JI	sl/en
AL	V letu 2005, od aprila do novembra, smo na širšem območju vasi Sodevci popisovali in ocenjevali poškodbe zaradi divjega prašiča (<i>Sus scrofa</i> L.) na travinju in koruzi. V Lovski družini Predgrad so nam omogočili vpogled v zapisnike o ocenitve škode na kmetijskih zemljiščih v obdobju 2003-2005. Pri popisu smo uporabljali metodo ocenjevanja na oko. Ob pregledih poškodovanega travinja in koruze smo ocenili površino poškodovanih parcel in načine njihovega varovanja. Ugotovili smo, da se največ škode na koruzi pojavlja v razvojnem stadiju polne zrelosti, na travinju preučevanega območja pa je bil divji prašič najbolj škodljiv pred začetkom poletja.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Vs
DC UDC 632.69:599.731.1633.15(497.4 Sodevci)(043.2)
CX wild boar/*Sus scrofa*/Sodevci/damage/maize/grassland
CC AGRIS H10
AU KAPŠ Sabina
AA TRDAN Stanislav (supervisor)
PP SI-1111 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Agronomy
PY 2007
TI INVENTORY OF WILD BOAR (*Sus scrofa* L., Mammalia, Suidae) DAMAGE ON THE AGRICULTURAL LAND IN THE WIDER AREA OF THE VILLAGE SODEVCI
DT Graduation thesis (higher professional studies)
NO X, 34 p., 5 tab., 21 fig., 15 ref.
LA SI
AL sl/en
AB In the period from April until November 2005, the inventory and evaluation of the wild boar (*Sus scrofa* L.) damage on grassland and maize fields were performed in the wider area of the village Sodevci. Hunting family Predgrad gave us an opportunity to examine the records of damage evaluation on agricultural land in the period 2003-2005. The method of »eye evaluation« was used during our research. During evaluation of damage on grassland and maize fields the size of damaged surface and control methods against the mammal were assessed. We established that the highest extent of damage caused by the wild boar on maize occur during the full maturity of this crop, while the grassland are the most exposed to wild boar before the beginning of summer.

KAZALO VSEBINE

	Ključne dokumentacijske informacije (KDI) z izvlečkom	III
	Key words documentation	IV
	Kazalo vsebina	V
	Kazalo preglednic	VII
	Kazalo slik	VIII
1	UVOD	1
1.1	NAMEN RAZISKAVE	1
2	PREGLED OBJAV	2
2.1	DIVJI PRAŠIČ (<i>Sus scrofa</i>)	2
2.2	ŽIVLJENJE	3
2.3	ZGODOVINA DIVJEGA PRAŠIČA V SLOVENIJI	3
2.4	RAZŠIRJENOST DIVJEGA PRAŠIČA V SVETU IN NJEGOVA VARIABILNOST	4
2.5	EKOLOGIJA DIVJEGA PRAŠIČA V SLOVENIJI	5
2.6	RAZMNOŽEVANJE DIVJEGA PRAŠIČA	6
2.7	ODNOS LJUDI DO DIVJEGA PRAŠIČA	7
2.8	ŠKODA ZARADI DIVJEGA PRAŠIČA NA TRAVINJU IN KORUZI	7
2.8.1	Vzroki za pojav škode zaradi divjadi	10
2.8.2	Odgovornost za škodo od divjadi	10
2.8.3	Preprečevanje in povračilo škode od divjadi po zakonu iz leta 2004	11
2.8.4	Škoda, ki jih povzroča divjad na kmetijskih rastlinah	12
2.8.5	Zadrževanje divjega prašiča v gozdu s krmljenjem	12
2.8.6	Načini krmljenja in vrste pripomočkov za zadrževanje divjega prašiča v gozdu	12
2.9	OCENJEVANJE ŠKODE OD DIVJEGA PRAŠIČA NA KORUZI IN TRAVNIKIH	16
2.9.1	Izmera velikosti poškodovanega zemljišča	16
2.9.2	Ocena obsega škode	16
2.9.2.1	Ocena obsega poškodovane površine z merjenjem	16
2.9.2.2	Ocenjevanje škode s štetjem in tehtanjem	17
2.9.2.3	Ocena škode v materialnih stroških in vložnem delu	18
2.9.2.4	Ocenjevanje škode na stooctotno škodo	18
2.9.3	Ocenjevanje škode na posameznih kmetijskih rastlinah	18
2.9.3.1	Ocenjevanje škode na travnikih in pašnikih	18
2.9.3.2	Ocenjevanje škode na koruzi	20
2.9.4	Načini in sredstva za preprečevanje škode od divjega prašiča	22
3	MATERIALI IN METODE	27
4	REZULTATI	29
5	RAZPRAVA	32

6	POVZETEK	
7	VIRI	
	ZAHVALA	33

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1:	Razširjenost podvrst (geografskih pasem) divjega prašiča v Evropi (Krže, 1982: 12)	5
Preglednica 2:	Leto ceditve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik parcele na območju vasi Sodevci, kjer je bila povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi	29
Preglednica 3:	Leto ceditve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik parcele na območju vasi Čeplje, kjer je bila v obdobju 2003–2004 povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi	30
Preglednica 4:	Leto ceditve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik parcele na območju vasi Stari trg ob Kolpi, kjer je bila v letih 2004 in 2005 povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi	30
Preglednica 5:	Popis škode na območju vasi Čeplje, Blaževci, Sodevci in Kralji. Podatke iz preglednice sem pridobila z metodo ocenjevanja.	31

KAZALO SLIK

Slika 1:	Divja svinja z mladiči (Wildschwein... 2007)	2
Slika 2:	Prašička med igro (Reisbegeleider.com, 2007)	7
Slika 3:	Poškodbe zaradi divjega prašiča na travni ruši v Blaževcih (foto: S. Kapš)	8
Slika 4:	Poškodbe mladičev divje svinje na travni ruši zaradi iskanja ogrcev (foto: S. Kapš)	9
Slika 5:	Objeden koruzni storž zaradi hranjenja divjega prašiča (foto: S. Kapš)	9
Slika 6:	Avtomatska hranilnica s koruzo (foto: S. Kapš)	13
Slika 7:	Napajališče za divjad (foto: S. Kapš)	14
Slika 8:	Kalužnica kamor se divji prašiči hodijo namakat (foto: S. Kapš)	14
Slika 9:	Remiza z repo (foto: S. Kapš)	15
Slika 10:	Solnica (foto: S. Kapš)	15
Slika 11:	Izmere poškodb na različnih mestih ene parcele (foto: L. Černe)	17
Slika 12:	Zgled zapisnika ocenitve škode od divjadi (foto: S. Kapš)	22
Slika 13:	Stiropor – odvrčalo za divjega prašiča (foto: S. Kapš)	23
Slika 14:	Žična ograja za preprečevanje vstopa divjega prašiča na njivo (foto: S. Kapš)	24
Slika 15:	Električni pastir za preprečevanje vstopa divjega prašiča na njivo (foto: S. Kapš)	24
Slika 16:	Plastenke na kolih (foto: S. Kapš)	25
Slika 17:	Kurjenje ognja ob koruzi	25
Slika 18:	Kurjenje ognja ob koruzi kot odvrčalo za divjega prašiča (foto: S. Kapš)	26
Slika 19:	Slika 19: Tranzistor, obešen na kolu, ki je pred dežjem zavarovan s plastenko (foto: S. Kapš).	26
Slika 20:	Vas Sodevci leži v neposredni bližini reke Kolpe in je meja na Hrvaško (foto: S. Kapš)	27
Slika 21:	Stopinja divjega prašiča in napol pojedeni storž koruze (foto: S. Kapš)	28
Slika 22:	Škoda od divjega prašiča na koruzi (foto: S. Kapš)	31

1 UVOD

Divjad v naravi ne pozna meja, med gozdno in obdelovalno površino. Ker divji prašič (*Sus scrofa* L.), ki je v Sloveniji pomembna vrsta divjih živali, v gozdovih ne dobi dovolj kakovostne hrane, to največkrat poišče na njivah. Velikokrat slišimo za glasne pogovore med lovci in kmeti o povračilu škode od divjadi tudi divjega prašiča.

Takšne težave se pojavljajo povsod po Sloveniji, kjer živi divji prašič. Do večje škode prihaja predvsem v letih z majhnim pridelkom žira in želoda v gozdu. Divji prašič se prehranjuje s podzemnimi deli rastlin in pa z nadzemskimi, kot so na primer trave, koruza, pšenica. Ko pride na rob gozda, rije po travinju, z namenom da bi našel ogrce ali druge talne živali. Pri tem navadno povzroči škodo.

Na območju vasi Sodevci, kjer sem popisovala škodo na travinju in koruzi sem se osredotočila predvsem na razvojni stadij poškodovanih rastlin in pa na odstotek poškodovane površine njive. Spoznavala sem različne načine preprečevanja vstopa divjadi na kmetijska zemljišča. S takšnimi težavami se kmetje srečujejo odkar je prišlo do velike preobrazbe v kmetijskih proizvodnji. To se je zgodilo s prehodom na velikopovršinsko proizvodnjo in z naraščanjem deleža koruze okoli leta 1960.

V domačem okolju me okrožajo travniki in njive s koruzo. Vsako leto se s sovaščani srečujemo s škodo zaradi divjega prašiča. Odločila sem se, da to škodo opišem. Kot živeča v okolju z veliko in malo divjadjo sem seznanjena s vsakoletnimi težavami tamkajšnjih kmetov. Ob prebiranju člankov v revijah Lovec in Lovački vijesnik sem ugotavljala, da se v različnih državah srečujejo s podobnimi težavami in da ni enostavno najti rešitve zanje, saj divjemu prašiču skoraj nobena ovira ne more preprečiti vstopa na kmetijska zemljišča. Ta problem se mi zdi zelo pereč in prav rada bi pomagala pri iskanju rešitve, s katero bi zmanjšali škodljivost divjega prašiča na kmetijskih zemljiščih.

1.1 NAMEN RAZISKAVE

V letu 2005 sem na širšem območju vasi Sodevci v dolini reke Kolpe spremljala škodljivost divjega prašiča na kmetijskih zemljiščih, zlasti na travinji in koruzi, s katerimi je poraslih ali zasajenih večji del kmetijskih oziroma obdelovalnih zemljišč. Vas leži na območju z omejenimi dejavniki za kmetijsko pridelavo, za katerega je značilno izrazito ekstenzivno kmetijstvo.

S svojo raziskavo sem želela ugotoviti, kakšen je dejanski obseg poškodb zaradi divjega prašiča na območju vasi Sodevci, v odvisnosti od časa in vrste rastlin ter njihovega razvojnega stadija. Pri popisu so mi pomagali kmetje iz širšega območja vasi Sodevci in Lovska družina Predgrad, ki mi je omogočilo dostop do zapiskov popisa škode in pa brat, ki je član omenjene lovske družine.

2 PREGLED OBJAV

2.1 DIVJI PRAŠIČ (*Sus scrofa* L.)

Švedski znanstvenik Karl Linné je bil tisti, ki je v drugi polovici 18. stoletja različne živalske vrste našega planeta razvrstil v pregleden znanstveni sistem. Divjemu prašiču je dal leta 1758 še danes veljavno znanstveno ime *Sus scrofa* L. Pri tem pomeni prva beseda prašiča in označuje rod, druga beseda pa pomeni svinjo in označuje vrsto. Tema besedama je dodana velika črka L, ki je začetnica avtorjevega priimka. S tem je označen tudi avtor mednarodno veljavnega znanstvenega imena vrste (Krže, 1982).

Zajetno telo divjega prašiča nosijo kratke in močne noge. Prsti so štirje, vsi s parklji. Prednji del telesa je posebno močan. Dolga, klinasta glava se postopno zožuje v koničast rilec. Kratek rep se konča s šopom dlake. Oči so razmeroma majhne, uhlji pa kratki, široki in pokončni. Telo pokriva močna ščetinasta dlaka, ki je sivorjava do temno rjava. Mladiči so svetlo rjavi, s temnimi vzdolžnimi progami. Pri odraslih živalih so posamezne dlake tudi bele. Po sredini hrbta je dlaka daljša, na trebuhu pa gostejša in volnata. Zobni niz je bolj ali manj popoln, vsi zobje pa zrastejo v tretjem letu. Velike podočnike, ki se izvihajo navzven, poznamo pod imenom čekani. Ti so pri samcih močnejši kot pri samicah. Kočniki imajo nizke krone in grbasto površje (Krže, 1982).

Slika 1: Divja svinja z mladiči (Wildschwein... 2007).

2.2 ŽIVLJENJE

Divji prašič je previdna in razumna žival. Najbolj aktiven je ponoči, predvsem zaradi aktivnosti in nevarnosti človeka. Je vsejed, večino njegove prehrane pa sestavljajo podzemni deli rastlin in plodovi. V tleh raje za nevretenčarji, rad pa se loti tudi mrhovine. Svinje in mlade živali se družijo v trope, ki v naših krajih štejejo od 10 do 30 živali. Odrasli merjasci so samotarji. Tropu se približajo le med parjenjem (bukanjem), to je od novembra do januarja. Svinja nosi 108-120 dni, skoti pa do 10 mladičev. Preživi jih največ osem, to je, kolikor seskov ima svinja. Pred pravitvijo svinja zapusti skupnost in iz rastlinskega materiala zgradi gnezdo. Ob rojstvu živali že vidijo in so dlakave. Mati jih doji poldrugi do poltretji mesec. Svinje so spolno zrele v 8 do 10. mesecu, merjasci pa nekoliko pozneje (Krže 1982).

Življenjska doba divjega prašiča je 8-10 let. Njegov naravni sovražnik je volk, ki je še posebno nevaren v visokem snegu. Iz naših krajev so znani primeri, ko jih je v visokem snegu lovil tudi medved.

Pri nas poseljuje divji prašič listnate in mešane gozdove, ustrezajo pa mu tudi obsežnejša močvirja. V gorah živi do gozdne meje.

V življenjskem prostoru divjega prašiča delimo njegovo prehrano na pet različno pomembnih sestavin, ob upoštevanju različnosti življenjskega prostora in časovnih obdobij.

1. Podzemni deli rastlin (korenine, gomolji, čebulice). Divji prašiči jih uživajo prek celega leta, najpogosteje pa pozimi in spomladi.
2. Nadzemski deli rastlin (trave, lišaji [mah], listje, drevesne mladike in vejice). Pretežno jih uživajo med rastno dobo, pozimi pa pri pomanjkanju druge hrane.
3. Plodovi (jagode, orehi, lešniki, želod, žir, kostanj, češarki). Z njim se hranijo jeseni in pozimi.
4. Gojene rastline. Divji prašiči se z njimi prehranjujejo na vseh življenjskih območjih in prek celega leta.
5. Živalska hrana. Z njo se vrsta hrani zlasti v toplejših obdobjih. Pomen te hrane je, razen v izjemnih primerih, količinsko drugoten; kljub temu pa je v prehrani divjega prašiča nepogrešljiva (Krže 1982).

2.3 ZGODOVINA DIVJEGA PRAŠIČA V SLOVENIJI

Za zgodovino divjega prašiča na Slovenskem je bistvenega pomena odredba cesarice Marije Terezije iz leta 1770, s katero je ukazala divje prašiče v naravi povsem zatreti. Po tem obdobju so bili v naših krajih skoraj iztrebljeni. Kronika gozdne uprave kneza Karla Auersperga v Kočevju ne izkazuje nobenega odstrela divjih prašičev od leta 1768 pa vse do leta 1918. Ob tem lahko celo pomislimo, da je bil na Kranjskem divji prašič iztrebljen že sredi 18. stoletja. Leta 1912 se je pojavil velik merjasec na veleposestvu Ruperč vrh (severno pobočje Gorjancev), katerega lastnik je bil graščak Herman Goriany. Temu sta se

pridružili dve svinji, ki sta ušli iz majhne obore na omenjenem veleposestvu. Odtlej so se divji prašiči vse pogosteje pojavljali v Beli Krajini, v okolici Novega mesta in v Mali gori. To območje so do konca 20. let tudi povsem poselili, prodirali pa so še naprej. V naslednjih dvajsetih letih so se divji prašiči razširili na Snežnik, Kočevsko, v Zasavje, okolico Celja, Haloze in na Boč. Leta 1926 so se pojavili tudi na Pohorju in leto pozneje na Kozjaku. Konec štiridesetih let so se divji prašiči začeli redneje pojavljati na Krasu in Tolminskem, v začetku petdesetih let pa tudi v Julijskih Alpah. V petdesetih letih so postajali vse pogostejši in rednejši tudi v vzhodni Sloveniji, razen v Prekmurju, kamor so se po odstranitvi ograje na državni meji razširili z Madžarske. Dandanes divji prašič poseljuje, bodisi stalno bodisi le občasno, celotno ozemlje Slovenije, domala do same obale (Divji prašič...2007).

Prva poročila o divjem prašiču v reviji *Lovec* zasledimo leta 1911, in sicer poročilo o sledih, ki so jih lovci decembra 1910 našli v lovišču graščaka Gorianyja. Na omenjeno poročilo se je odzval župnik Ivan Šašelj. Navedel je, da so divjega prašiča v Adlešičih zasledovali že novembra 1909, februarja 1910 so pa ga sledili v Dragatušu. Lovci iz Vinice so nanj organizirali pogon. O dogodkih je poročal časopis *Domoljub* (Erhatic Širnik, 2005).

V reviji *Lovec* lahko zasledimo od leta 1911 naprej različne dogodke iz življenja divjih prašičev. Ker ima vrsta zanimivo zgodovino in skozi vse leto aktivna, se je skoraj v vsaki številki omenjene revije našel članek o divjih prašičih.

2.4 RAZŠIRJENOST DIVJEGA PRAŠIČA V SVETU IN NJEGOVA VARIABILNOST

Prvotno je divji prašič poseljeval stepska in gozdnata območja Evrazije in severne Afrike, do Japonske na vzhodu. Na severu živi od 55 do 60° severne zemljepisne širine, na jugu pa vse do Indije in Šri Lanke. Živi tudi na Sardinji in Korziki. Človek ga je naselil v Ameriko. Na mnogih oceanskih otokih so podivjali naseljeni domači prašiči, ki so potomci divjih. Velikost divjih prašičev je zelo spremenljiva (Bermanovo pravilo). Največje živali živijo na vzhodu (Mongolija), najmanjše pa na Sardinji in Korziki ter v Severni Afriki. Divji prašič je sorodnik domačega. Začetki udomačevanja segajo v jugozahodno Azijo ali pa morda v zahodno Indijo, in sicer v 9. in 8. tisočletje pred našim štetjem. Križanci med domačimi in divjimi prašiči niso izjema. V Sloveniji so znani iz okolice Trebelnega, Jesenic na Dolenjskem, Črnomlja in Konjiške gore. Praviloma divji veper (merjasec) zaskoči domačo svinjo. Križancev je bilo največ v območjih, kjer so domače prašiče prosto pasli. Glede na to, da je hlevska reja prašičev mlada in sega v začetek 19. stoletja, je bilo v preteklosti več križanj. Tako imajo verjetno vse evropske divje svinje v sebi tudi gene domačih.

Preglednica 1: Razširjenost podvrst (geografskih pasem) divjega prašiča (*Sus scrofa* L.) v Evropi (Krže, 1982)

Najmočnejši naravni omejitveni dejavnik za širjenje divjega prašiča proti severu predstavlja po Heptnerju (1961) podnebje, in to temperatura od -20 do -30 °C in višina snežne odeje od 30 do 50 cm. Po ugotovitvah omenjenega avtorja je v takšnih naravnih razmerah usoden tudi vpliv čezmernega lova. V drugih evropskih državah in v Sloveniji se številčnost divjega prašiča večja, zato vrsta ni ogrožena (Krže, 1982).

2.5 EKOLOGIJA DIVJEGA PRAŠIČA V SLOVENIJI

Divji prašič spada v širšem evropskem, pa tudi v slovenskem prostoru med vrste z najhitrejšim prostorskim širjenjem in večanjem številčnosti. S tem tudi izkazuje potrebo po odgovornejšem obvladovanju škode na gojenih rastlinah. Razlogov za takšne razvojne lastnosti je več. Med najpomembnejše nedvomno sodi izjemna prilagodljivost (ekološka valenca) te vrste divjadi, pri kateri je hitro prostorsko širjenje povezano s povečano reprodukcijo ter omejenimi vplivi nekdanj usodnih bolezenskih epidemij. K temu je treba prišteti tudi gojitvene ukrepe zadnjih desetletij, ki so bili povezani z novim znanjem, odgovornostjo, pa tudi z neposrednimi interesi varstva in gojitve (Krže, 2003).

V gozdovih širom Evrope se pojavlja vse več križancev med divjim prašičem in domačim prašičem. Vzrok temu je prosta paša domačih prašičev in spuščanje gojenih divjih prašičev. Po zakonu je prepovedano spuščati domače prašiče zunaj zavarovanih območij. Posledica neželenega križanja je vidna v fenotipu različnih prašičev, tako v plodnosti kot v spremembah med parjenjem. Največje spremembe so pri križancih vidne v barvi dlake, saj se namesto prvotno značilne temne pigmentacije dlake pojavlja bela pigmentacijska dlaka. Pojavljajo se popolnoma beli divji prašiči, »pisani«, popolnoma črni in divji prašiči, ki imajo določen delež dlake na telesu bele barve. Tako se pojavljajo tudi beli parklji. Največje spremembe so vidne na glavi. Glava križancev je krajša, tako je krajši tudi rilec, ušesa pa se daljšajo in širijo. Strokovna literatura navaja, da ima divja svinja navadno 8-10 aktivnih seskov, pri križanih prašičih pa je mogoče opaziti tudi do 14 aktivnih seskov. Živali z večjim številom seskov so plodnejše in imajo lahko tudi do 12 mladičev (Šprem, 2007).

2.6 RAZMNOŽEVANJE DIVJEGA PRAŠIČA

Krže je objavil objavljeno, da je odkrivanje in ritje gomoljik povezano s spolno zrelostjo svinj. Pri spolno zreli svinji nastaja tako imenovani "gomoljni steroid", ki se skupaj z drugimi dišečimi snovmi izloča s slino. Tudi bukajoča svinja privablja merjasca z objedanjem in s slinjenjem zelišč, ter tako opozarja na njeno pripravljenost na parjenje. Nekaj podobnega zasledimo pri merjascih, vendar je pri njih tako vedenje opozorilo tekmečem istega spola. Višina z merjaščevo slino označenega mesta, npr. na drevesnem deblu, je tudi sporočilo tekmečem o višini in velikosti merjasca (Krže, 1984)

Pri nobeni drugi vrsti parkljaste divjadi ni prirastek tako visok, pa tudi ne tako občutno podvržen letnim nihanjem. Število pujskov je odvisno od letnih okoljskih razmer. Po dobrih gozdnih letinah, ko bukev ali hrast obilno rodita, je prirastek tolikšen, kot ga sicer srečamo le pri nekaterih malih glodalcih (npr. polhu), pri katerih je ob dobri prehrani število mladičev v posameznem leglu večje kot v povprečnih razmerah v celem letu. Odrasla, več kot tri leta stara svinja, normalno poleže 6-8 pujskov, 2-letna 3-6 pujskov in lanščakinja 1-4 pujske. Število se lahko spreminja iz leta v leto, saj nanj vplivajo prehrana in telesna razvitost svinj (Krže, 1982).

Svinja poskuša mladiče kar najdlje obdržati v gnezdu. Toda po tednu ali dveh so pujski že skoraj neobvladljivi, izjemno živahni in gibljivi. S svinjo odidejo na nočno pašo. Tedaj se tudi srečuje s sovrstnicami, tako da konec aprila nastanejo tropi, ki jih lahko sestavlja od 20 do 30 živali. Takšni tropi ostanejo skupaj vse leto (Krže, 2005).

Slika 2: Prašička med igro (Reisbegeleider.com, 2007)

2.7 ODNOS LJUDI DO DIVJIH PRAŠIČEV

Divji prašič je bil v našem prostoru preganjana in celo iztrebljena vrsta. Zanimivo je, da se je skozi zgodovino, z razslojevanjem ljudi v različnih družbenih razmerah, spreminjal tudi odnos ljudi do divjadi. Ta proces se je začel že ob koncu lovskih kultur ter na začetku kmetovanja, ko so se ljudje ustalili in se začeli preživljati z obdelovanjem zemljišč ter z vzrejo živine. Od takrat naprej je odnos človeka do divjega prašiča sovražen, saj je ta vrsta divjadi najbolj ogrožala kmetove koristi. Ob kmečkih stiskah se oblast sicer ni nikoli odpovedala njihovim dajatvam in davkom, vedno in hitro pa jim je ustregla na račun divjih prašičev (Černač 2005).

2.8 ŠKODA ZARADI DIVJEGA PRAŠIČA NA TRAVINJU IN KORUZI

Koruza (*Zea mays* L.) je hitro rastoča, do 3 m visoka, enoletna rastlina, ki izvira iz Mehike. Sejemo jo od začetka maja do sredine julija. Pred setvijo morajo biti tla ustrezno pripravljena. Koruza je dragocena krmna rastlina, ki vsebuje veliko sladkorja, beljakovin in maščob. Je idealna remizna in krmna rastlina za vso divjad, od fazanov do divjega prašiča in medveda. Silažna koruza je lahko dobra osnova za primes močnih krmil, kot samostojno krmilo za divjad pa je manj priporočljiva (Krže, 1997).

Med škodo, ki jo divjad povzroča na obdelovalnih zemljiščih, je najpogostejša škoda na koruzi. Ta se lahko pojavlja v vsej rastni dobi, od setve do zrelosti. Takoj po setvi so divji prašiči škodljivi z ritjem, s katerim želijo priti do posejanega zrnja. Največja škoda pa nastane na koruzi med njeno mlečno in polno zrelostjo. Pri hranjenju vrsta pomendra

veliko več koruznih stebel kot zaužije storžev. Divji prašič prerije tudi ozimna žita, ki so posejana na koruzišču, ko išče zrnje (Černe, 2004).

Na travnikih, pašnikih in deteljiščih nastane škoda zaradi ritja ruše, paše, poleženja in pomendranja. Največ škode povzročajo divji prašiči pozimi in spomladi z ritjem, ko iščejo v tleh sočne korene, odebeljene korenine ter ličinke, žuželke in druge talne živali. Divji prašiči z ritjem različno poškodujejo travno rušo. Včasih so poškodbe samo površinske, ko živali le tu in tam dvignejo del travne ruše. V drugih zgledih pa so travniki ali deteljišča skoraj preorani in je zemlja narinjena v manjše ali večje kupe (Krže, 1997). S pašo po travnikih in ozimnah divji prašič navadno ne povzroča občutnejše škode (Černe, 1990).

Slika 3: Poškodbe zaradi divjega prašiča na travni ruši v Blaževcih (foto: S. Kapš).

Slika 4: Poškodbe mladičev divje svinje na travni ruši zaradi iskanja ogrcev (foto: S. Kapš).

Slika 5: Objeden koruzni štorž, zaradi hranjenja divjega prašiča (foto: S. Kapš)

2.8.1 Vzroki za pojav škode zaradi divjadi

V prazgodovinskem obdobju so bile vse divje živali koristne za človečnjaka in nato pračloveka. Pračlovek in pozneje tudi človek sta se vse do mlajše kamene dobe prehranjevala le z lovom in nabiranjem plodov. Zanju so bile škodljive samo nekatere zveri, ki so ju ogrožale. Velika sprememba v človekovem odnosu do narave je nastala šele v mlajši kameni dobi, ko se je človek iz lovca postopoma razvil v poljedelca. Gozdove in stepe je spreminjal v njive, od koder pa je izpodrinil divje živali in jim odmeril manjši prostor, ki ga je poraščal gozd. S tem človek ni iztrebil divjadi, vendar pa tudi ne povsem pregnal z zemljišč, ki si jih je prilastil. Tako je postala za človeka škodljiva prej zanj tisočletja samo koristna divjad. Divjad je pomenila bogastvo, ki so ga ohranjali, včasih le za zabavo premožnejšega sloja. Prevelike škode od divjadi so v kmetijstvu nekajkrat omejili z zmanjšanjem njene številčnosti. Zadnje izredno zmanjšanje številčnosti velike divjadi je bilo po letu 1848 in od takrat divjad dolgo ni povzročala občutnejše škode. Nato so se razmere za divjad bistveno poslabšale. Pretirano izsekavanje gozdov se je kmalu končalo, gozdarji pa so prešli na drugačen način izkoriščanja gozdov, v glavnem na prebiralno sečnjo, ki divjadi več ne zagotavlja grmovne in druge zelene hrane. Kot posledica pomanjkanja hrane se je večala škoda v gozdovih in na njivah. Zaradi razmeroma redkih gozdov, ki so nastali zaradi prebiralne sečnje in sajenja smrek v monokulturi, je začelo vsej veliki rastlinojedi divjadi občutno primanjkovati naravne hrane. Zato je divjad prisiljena, da se zaradi pomanjkanja naravne hrane čedalje bolj intenzivno hrani s plemenitimi drevesnimi vrstami in kmetijskimi rastlinami (Černe, 2004).

2.8.2 Odgovornost za škodo od divjad

Po zakon o lovu iz leta 1954 v 44. členu navaja, da je za škodo, ki jo napravijo na odprtih zemljiščih varovana divjad in divji prašiči, odgovorna lovska družina. Odškodnina, ki jo lovska družina plača za škodo, storjeno od divjega prašiča, se povrne lovski družini iz okrajnega lovskega sklada. Kdor je utrpel škodo, je moral obvestiti občinski ljudski odbor v osmih dneh od nastanka. Občinski ljudski odbor je takoj imenoval posebno komisijo, ki je na zemljišču ocenila in ugotovila škodo. Kot novost v primerjavi s predvojnimi zakoni, ki je navajal, da lastnik sme zavarovati njegove posevke, se v omenjenem zakonu pojavi odredba, da mora lastnik zavarovati posevke. Ta odredba je vnesla v poravnavanje škod nekaj nereda, saj so lovske organizacije nerade izplačevale škodo, in sicer z izgovori, da posevki niso bili ustrezno varovani ali sploh niso bili varovani.

Neurejene odnose glede varovanja kmetijskih rastlin in poravnavanja škode zaradi divjadi je v precejšnji meri odpravil Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč iz leta 1976. Ta zakon je glede zavarovanja in poravnavanja škode vnesel precej novosti, ki jih prejšnji zakon ni vseboval.

Splošne odločbe tega zakona so (Černe, 2004):

1. Lovišča upravlja lovska organizacija na podlagi lovskogospodarskega načrta.

2. Ukrepi za preprečevanje in povračilo škode po divjadi v lovišču. Gre za preventivno varovanje njiv in ocenitev za katero divjad gre.
3. Iz zemljišč za intenzivno gojenje kmetijskih rastlin sme lastnik divjad pregnati, če so zemljišča ograjena z ograjo, ki preprečuje prehod parkljaste divjadi.
4. Na zahtevo lastnika ograjenega kmetijskega zemljišča je lovska organizacija dolžna sodelovati pri pregonu divjadi.
5. Vsaka lovska organizacija mora imeti zagotovljena sredstva za poravnavo škode od divjadi.
6. Del sredstev za poravnavo škode od divjadi so dolžne zagotoviti lovske organizacije v lovskogojitvenem območju in v obmoju republike. S samoupravnim sporazumom določijo lovske organizacije višino prispevka ter kriterij in način uporabe združenih sredstev.

2.8.3 Preprečevanje in povračilo škode od divjadi po zakonu iz leta 2004

Glede povzročitve in odgovornosti za škodo se uporabljajo določbe obligacijskega zakona, v kolikor zakon ne določa drugače. Vlada je predpisala natančnejše kriterije za opredelitev vrst škode ter metode in merila za ugotavljanje njene višine.

1. Škoda na premoženju je škoda, ki jo divjad povzroči s poškodovanjem, uničenjem ali zmanjševanjem vrednosti premičnih in nepremičnih stvari fizičnih in pravnih oseb (škoda na kmetijskih in gozdnih zemljiščih).
2. Lastnik, zakupnik ali drugi uporabnik zemljišča, ki ne dovoli upravljalcu lovišča ali lovišča s posebnim namenom zavarovati zemljišče, ga pri tem ovira ali odstrani sredstva oziroma ovire za preprečevanje škode, ne dovoli oziroma preprečuje izvajanje lova, namerno poškoduje ali odstrani lovske objekte, nima pravice do povrnitve škode, ki jo povzroči divjad na teh zemljiščih.
3. Za škodo, ki jo povzroči divji prašič v obmejnih loviščih ali loviščih s posebnim namenom na kmetijskih rastlinah, odgovarja upravljalec. Za škodo, ki presega 50 odstotkov letnega prihodka od prodane divjačine, v primeru, da je upravljalec izpolnil letni načrt lovišča oziroma lovišča s posebnim namenom, odgovarja Republika Slovenija. Potrebna sredstva za plačilo te škode zagotavlja ministrstvo, pristojno za divjad in lovstvo.
4. Oškodovanec je upravičen do odškodnine za škodo na kmetijskih rastlinah, povzročeno od divjadi, nastalo v času, ko teh rastlin ni mogoče nadomestiti z drugimi, v vrednosti za območje in rastlinsko vrsto doseženega pridelka, obračunanega po tržni odkupni ceni iz preteklega leta, ki ga objavi Statistični urad Republike Slovenije z revalorizacijo v višini letne inflacije.
5. Upravičen je tudi do odškodnine za škodo na kmetijskih rastlinah, nastalo v času, ko je uničene rastline še v istem letu mogoče nadomestiti z drugimi, v višini vseh stroškov dela in sredstev, potrebnih za osnovanje novih rastlin in razliko v vrednosti pridelka med uničenimi in novimi rastlinami (Černe, 2004).

Oškodovanec je dolžan škodo na kmetijskih rastlinah v treh dneh od dneva, ko je škodo opazil, pisno prijaviti pooblaščenцу upravljalca, katerega osebne podatke in naslov do 31.12. tekočega leta upravljavec javno objavi na krajevno običajen način. Če se oškodovanec in pooblaščenec upravljalca v osmih dneh po pisni prijavi škode na podlagi ogleda ne sporazumeta o višini odškodnine, pošlje oškodovanec pisno prijavo škode komisiji, ki jo za lovsko upravljavsko območje imenuje minister za dobo petih let (Černe 2004).

Podobne zakone v zvezi z odškodninami uveljavljajo tudi na Hrvaškem. Da bi se škoda pravilno izplačala morajo biti natančno opisane poškodbe na rastlinah. Če oškodovanec – kmet - ni upošteval vseh predpisanih zakonov, mu lovska družina ni dolžna poravnati škode (Lekić, 2006).

2.8.4 Vrste škode, ki jih povzroča divjad na kmetijskih rastlinah

Škode, ki jih povzroča divjad na kmetijskih rastlinah, so odvisne predvsem od vrste divjadi, nato pa od vrste kmetijskih rastline in razvojnega stadija rastlin. Največ škode povzroča divjad med prehranjevanjem, torej s pašo in objedanjem, mečkanjem, ritjem, lomljenjem in valjanjem. Pri takšni škodi skušamo ugotoviti za katero vrsto divjadi gre tudi po drugih znakih, zlasti po sledovih nog, iztrebkih, včasih pa tudi po dlaki ali perju.

2.8.5 Zadrževanje divjega prašiča v gozdu s krmljenjem

Divji prašiči se na krmišča izredno navežejo, zato jih je treba hraniti vsak dan in ne samo pozimi. Krmo za prašiče posujemo kar po tleh. Z velikopovršinskim posipanjem dosežemo dvoje: vse živali lahko pridejo do obroka in, se kar najdlje zadržijo na določenem mestu, saj je njihova nestanovitnost oziroma velika potreba po gibanju že kar prislovična. Kadar nam to uspe in če s primerno tehniko krmljenja zagotovimo še čas zadrževanja 1,5 do 2 uri na krmišču, potem zlasti v kratkih poletnih nočeh divjemu prašiču pogosto zmanjka časa za obiskovanje njiv (Černe, 2004).

2.8.6 Načini krmljenja in vrste pripomočkov za zadrževanje divjadi v gozdu

Način krmljenja divjega prašiča je odvisen od posamezne lovske družine, terena in namena krmljenja. Krmljenje delimo na dva dela. Z zimskim krmljenjem olajšamo živalim prebiti zimo, s poletnim, jesenskim in spomladanskim pa jih odvrčamo od njiv in zadržujemo v gozdu.

Poznamo različne vrste krmilnic za divjega prašiča:

1. Luže in kaluže (slika 9) so ustrezne za posamezna krmišča. Najpomembnejši motiv kaluž pri divjem prašiču je blatna kopel, s katero se znebijo klopov in bolh.

2. Avtomatske krmilnice (slika 7), so sicer okoljsko moteče, vendar zagotavljajo vsakodnevne obroke. Avtomatska krmilnica deluje na čas, katerega nastavijo lovci. Ob določenem času se hranilnica vključi in v premeru 5 m nasuje zrnje koruze.
3. Industrijski krompir, ki je ustrezna hrana za živali spomladi.
4. Krmilni valj, je sestavljen iz preluknjanega pločevinastega valja, iz katerega padajo zrna koruze, ko ga prašiči premikajo.
5. Namensko posejane njive s repo (remiza) na robu gozda namenjene prašičem.

Krmljenje s koruzo ima tudi slabe lastnosti, saj je v zrnju neugodno razmerje med škrobom in beljakovinami, ker pri prašičih povzroči večje potrebe po črvih, polžih, ličinkah, miših. Kot posledica tega se pojavlja večja škoda zaradi divjega prašiča na travnikih.

Slika 6: Avtomatska hranilnica s koruzo (foto: S. Kapš)

Avtomatska hranilnica deluje na čas, katerega nastavijo lovci. Ob določenem času se hranilnica vključi in v premeru 5 m nasuje iz herkulesa zrnje koruze.

Slika 7: Napajališče za divjad (foto: S. Kapš)

Slika 8: Kalužnica kamor se divji prašiči hodijo namakat (Foto: S. Kapš).

Slika 9: Remiza z repo (Foto: S. Kapš)

Slika 10: Solnica (Foto: S. Kapš)

2.9 OCENJEVANJE ŠKODE OD DIVJEGA PRAŠIČA NA KORUZI IN TRAVNIKI

Cenilec se mora natančno držati dogovorjenega dneva in ure za ocenjevanje škode. Preden z oškodovanci odide na teren, zbere prijave na prijavnem mestu, jih pregleda in nato sam ali skupaj z oškodovanci določi vrstni red ocenjevanja škode. Za delo pri ocenjevanju mora imeti cenilec vedno pri sebi obračunski blok za ocenjevanje škode, merilni trak, knjižico o ocenjevanju škode, statistične podatke o hektarskih pridelkih, Katalog kalkulacij in Modelne kalkulacije za kmetije (Černe, 2004).

Postopek pri ocenjevanju škode poteka po naslednjem vrstnem redu:

1. cenilec na terenu ugotovi vzrok za nastanek škode;
2. izmeri velikost poškodovane parcele;
3. izmeri ali oceni obseg škode;
4. oceni odstotek poškodovanega zemljišča;
5. nazadnje cenilec oceni še pričakovani hektarski pridelek poškodovanih rastlin.

2.9.1 Izmera velikosti poškodovanega zemljišča

Že ob prijavi škode mora oškodovanec praviloma navesti vrsto kmetijske rastline, številko parcele in njeno velikost. Parcelo lahko izmeri s koraki, če pa se oškodovanec s tem ne strinja, jo izmeri z merilnim trakom za merjenje dolžine. Meriti je treba na pol metra natančno. Pri parcelah kvadratne ali trikotne oblike izmerimo dolžino in širino parcele v metrih, zmnožek mer pa je površina parcele v m^2 . Za parcele, ki so trikotne ali drugih oblik, izmerimo površino po obrazcu za izmero takšne površine. Izmero površine v metrih vpišemo v cenitveni zapisnik. Prav tako vpišemo tudi površino parcele, ki jo izrazimo v m^2 , arih ali hektarih.

2.9.2 Ocena obsega škode

Obseg škode oziroma velikost poškodovanega dela posameznih kmetijskih rastlin lahko ocenimo na različne načine:

1. z merjenjem poškodovane površine,
2. s štetjem poškodovanih rastlin,
3. s kombinacijo merjenja poškodovanega dela in preračunavanja v število poškodovanih rastlin,
4. z oceno na oko.

2.9.2.1 Ocena obsega poškodovane površine z merjenjem

Če je posevek ali nasad kmetijske rastline enakomerno poškodovan po celi površini, potem predstavlja obseg škode celotna površina parcele.

Zgled: na koruzni njivi z velikostjo 1 ha so divji prašiči podrli in uničili koruzna stebela na treh mestih;

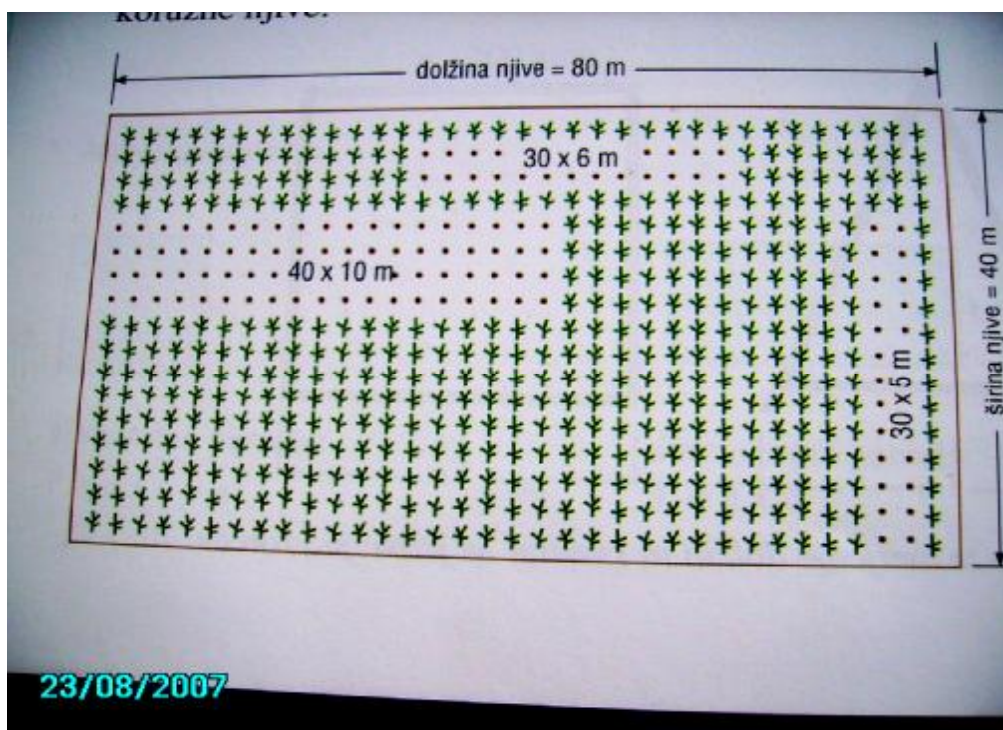
1. mesto v izmeri $40\text{ m} \times 10\text{ m} = 400\text{ m}^2$

2. mesto v izmeri $30\text{ m} \times 6\text{ m} = 180\text{ m}^2$

3. mesto v izmeri $30\text{ m} \times 5\text{ m} = 150\text{ m}^2$

Skupaj 730 m^2 ali 7,3 ara

Obseg škode v tem primeru je 730 m^2 poškodovane koruzne njive.

Slika 11: Izmere poškodb na različnih mestih ene parcele (Černe, 2004).

2.9.2.2 Ocenjevanje škode s štetjem in tehtanjem

Ocenjevanje škode s štetjem pride v poštev za vse kmetijske rastline, ki jih sadimo v vrste. V praksi uporabljajo cenilci ta način največ za ocenjevanje škode na koruzi in fižolu. Pri tem načinu preprosto preštejemo vsa polomljena koruzna stebela in nato število pomnožimo s težo pričakovanega pridelka na eno rastlino.

Zgled: na koruzni njivi smo našli 430 polomljenih in uničenih koruznih stebel. Pričakovani pridelek je 7 dag na en koruzni storž.

Računanje škode: $430 \text{ stebel} \times 7 \text{ dag} = 30,1 \text{ kg koruznega zrnja}$.

Metoda tehtanja pri ocenjevanju škode uporabljamo zlasti tedaj, ko se težko odločimo za višino hektarskih pridelkov in tedaj, ko se oškodovanec ne strinja z oceno na oko. Ocena škode s tehtanjem je veliko bolj natančna metoda od ocene na oko, vendar v praksi prvo metodo le redko uporabljamo, ker je za nekatere kmetijske rastline tudi zelo zahtevna (Černe, 2004).

2.9.2.3 Ocena škode v materialnih stroških in vložnem delu

To metodo uporabljamo za oceno škode na preritih travnikih le tedaj, ko nastane škoda takoj po setvi ali sajenju, je mogoča ponovna setev ali saditev iste ali druge kmetijske rastline in če znaša obseg škode več kot 30%. Na poškodovanih travnikih obračunamo škodo za izravnavanje preritih mest, za seme in gnojila. Če se trava do prve košnje še ne obraste, ocenimo tudi škodo za manjkajoči pridelek (Černe, 2004).

2.9.2.4 Ocenjevanje škode na stoođstotno škodo

V izjemnih primerih, ko je na posameznih posevkih zelo občutna škoda (več kot 50%) in je verjetno, da bo divjad stoođstotno popasla posevek, se lahko odločimo, da izplačamo stoođstotno škodo, oškodovanec pa mora pustiti posevek na njivi, dokler ga divjad ne popase. Ta način pride v poštev zlasti za koruzo in okopavine na mestih, kjer dela divjad veliko škodo (Černe, 2004).

2.9.3 Ocenjevanje škode na posameznih kmetijskih rastlinah

Pri ocenjevanju škode moramo dobro poznati vsako kmetijsko rastlino, njen razvoj, gostoto setve ali sejanja in višino hektarskih pridelkov. Poškodovano kmetijsko rastlino moramo vedno pregledati z vseh strani in znotraj parcele, da lahko čim natančneje ocenimo povprečno višino škode.

Ko ugotovimo, da je škodo dejansko povzročila divjad, se moramo za škodni primer odločiti, kateri način oziroma metodo ocenjevanja bomo uporabili. Tako se lahko odločimo za (Černe, 2004):

- dokončno oceno višine škode,
- predoceno višine škode,
- oceno višine škode na uporabljenih materialnih sredstvih, delu in zmanjšanju pridelka,
- stoođstotno oceno višine škode celotne poškodovane parcele,
- oceno višine škode pri večkratni setvi na istem zemljišču.

2.9.3.1 Ocenjevanje škode na travnikih in pašnikih

Na travnikih in pašnikih nastane škoda od divjega prašiča predvsem z ritjem po tleh z namenom najdbe sočnih koreninic, žuželk in drugih talnih živali, pa tudi zaradi pomendranja. Z ritjem se dvigne travna ruša in nakopiči zemlja, kar ovira normalno košnjo. Takšne travnike je potrebno pred košnjo poravnati, ponekod pa tudi dosejati travo.

Če divji prašiči le tu in tam prizdvignejo nekaj travne ruše in ocenimo, da je poškodovanih manj kot pet odstotkov travnika, škode ne ocenimo. Vse večje poškodbe, ki nastanejo zaradi površinskega ali globinskega ritja, pa ocenimo tako, da najprej izmerimo velikost travnika, nato pa travnik prehodimo in ocenimo obseg škode. Vsa prerita mesta popišemo, izmerimo, površino seštejemo in določimo obseg škode.

Zgled za določitev obsega škode na preritem travniku: travnik, velik 120 m × 60 m (72 arov), je prerit na petih mestih:

1. mesto, veliko $6 \times 8 \text{ m} = 48 \text{ m}^2$
2. mesto, veliko $10 \times 11 \text{ m} = 110 \text{ m}^2$
3. mesto, veliko $3 \times 4 \text{ m} = 12 \text{ m}^2$
4. mesto, veliko $2 \times 15 \text{ m} = 30 \text{ m}^2$
5. mesto, veliko $20 \times 30 \text{ m} = 600 \text{ m}^2$
- Skupaj $= 800 \text{ m}^2$

Ocena obsega škode: na travniku je uničenih 800 m^2 (8 arov) travne ruše.

Pri računanju škode na preritih travnikih moramo vedno računati dvojno škodo. Prva je tista, ki nastane zaradi izpada pridelka sena. Pri ocenjevanju škode moramo zato ločeno izračunati čas (ročne in strojne ure), ki je potreben za ravnanje razritin, stroške semena in gnojil ter izpad pridelka sena (Černe, 1990).

Zgled: Divji prašiči so pozno spomladi na več mestih zelo razrili travnik v skupnem obsegu 50 arov. Predvidevamo, da bo kljub izravnavanju, setvi trave in gnojenju izpadel pridelek prve košnje. Celoletni pridelek sena ocenimo na 5000 kg sena na ha ali 2500 kg na 50 arov.

Računanje škode za izravnavanje razritin:

Delo in materiali	Širina stroja	Površina	
		1ha	0,50 ha
Frezanje s traktorsko frezo, širina	1,9 m	1,7 ure	0,85 ha
Izravnavanje s traktorsko travniško brano, širina	2,5 m	1,2 ure	0,60 ha
Strojno trosenje gnoja, širina	8,0 m	0,7 ure	0,35 ha

Strojna setev trav, širina	2,0 m	1,3 ure	0,65 ha
Valjanje, širina	3,0 m	0,9 ure	0,45 ha
Poraba travniške mešanice		36 kg	18 kg
Poraba gnojila NPK		400 kg	200 kg

Računanje škode za zmanjšani pridelek sena (Černe, 2004):

Ocena pridelka prve košnje: $5000 \text{ kg} \times 60 \% : 100 = 3000 \text{ kg/ha}$ ali 30 kg/ar .

Ocena škode zaradi izpada pridelka prve košnje: $50 \text{ ar} \times 30 \text{ kg/ar} = 1500 \text{ kg}$

Skupna ocena škode: 2,9 traktorske ure, 18 kg travne mešanice, 200 kg mineralnega gnojila in 1500 kg sena.

2.9.3.2 Ocenjevanje škode na koruzi

Oceno škode na koruznih posevkih napravimo z oceno na oko, merjenjem ali štetjem. Z oceno na oko preprosto, brez merjenja, presodimo velikost poškodovanih mest v posevku. Z merjenjem ocenimo obseg škode na enak način kot z oceno na oko, le da vsako poškodovano mesto izmerimo ločeno. S štetjem ocenimo obseg škode tako, da preprosto preštejemo vsa polomljena oziroma poškodovana koruzna stebela (Černe, 2004).

V praksi se največkrat srečujemo z metodo merjenja parcele, zaradi natančnejšega obsega poškodovane površine. Vsi oškodovanci bi radi čim večje povračilo odškodnine in zato ocenit površine na oko ne zaupajo. Velikokrat pride do nezadovoljstva kmetov, ker se vedno pričakuje večja vsota povrnjenega denarja. Povračila so denarna ali pa po dogovoru, tako da se preračuna dobljena škoda v kg koruznega zrnja. Nekateri oškodovanci – kmetje - raje vzamejo koruzno zrnje in imajo tako zagotovljen pridelek.

Zgled: na koruzni njivi so divji prašiči naredili škodo na šestih mestih:

1. mesto, veliko $10 \times 4 \text{ m} = 40 \text{ m}^2$
  2. mesto, veliko $9 \times 8 \text{ m} = 72 \text{ m}^2$
  3. mesto, veliko $4 \times 5 \text{ m} = 20 \text{ m}^2$
  4. mesto, veliko $2 \times 5 \text{ m} = 10 \text{ m}^2$
  5. mesto, veliko $6 \times 3 \text{ m} = 18 \text{ m}^2$
  6. mesto, veliko $30 \times 10 \text{ m} = 300 \text{ m}^2$
- Skupaj 460 m^2

Divji prašiči so tako poškodovali 460 m^2 ali 4,6 ara koruznega posevka (Černe, 2004).

Obsega škode na koruzi s štetjem poškodovanih rastlin ocenimo tako, da preprosto preštejemo vsa polomljena oziroma poškodovana koruzna stebela. Obseg škode sestavljajo vse poškodovane rastline, ki smo jih prešteli. Število poškodovanih rastlin lahko s štetjem določimo tudi računsko, in sicer tako, da najprej ugotovimo, koliko kvadratnih metrov

posevka je uničenega, nato pa površino pomnožimo s številom rastlin na meter (Černe, 1990).

Zgled: divji prašiči so na več mestih uničili skupaj 870 m² koruznega posevka. Razdalja med vrstami je 70 cm, v vrsti med stebli pa 20 cm, kar je 7 rastlin na 1 m².

Ocena obsega škode: $780 \text{ m}^2 \times 7 \text{ rastlin/m}^2 = 5460 \text{ rastlin}$ (Černe, 2004).

V zapisnikih cenitve škode od divjadi je škoda velikokrat ocenjena stoodstotno, saj se upošteva škoda, ki jo povzročijo prašiči, ko polomijo cela stebela koruze. Divji prašiči namreč koruzne storže le malokrat dosežejo, zato najprej polomijo koruzna stebela in zatem jedo iz tal. S tem priskrbijo tudi hrano za podmladek.

Pri koruzi za zrnje so hektarski pridelki zelo različni, saj lahko nihajo od 2000 kg/ha do največ 15000 kg/ha. Pri takšnih razlikah je ocena višine hektarskega pridelka razmeroma zelo zahtevna, zato se razen ocene na oko lahko odločimo tudi za približno oceno s štetjem zrn po obsegu in dolžini povprečnega koruznega storža ter za preračunavanje tega števila v hektarski pridelek. Ko obseg škode določimo s štetjem poškodovanih koruznih stebel oziroma storžev, moramo za oceno višine hektarskega pridelka oceniti oziroma izračunati tudi težo povprečnega koruznega storža (Černe, 2004).

Zgled: na koruzni njivi, na katero so vdrla divja prašiča, smo naštevali ali izračunali 2000 polomljenih in uničenih stebel. Hektarski pridelek zrnja ocenimo na 8100 kg, gostota setve pa je 7 rastlin na m². Z računom ocenimo, da en koruzni storž v povprečju tehta 11,5 dag oziroma 0,115 kg.

Ocena škode: $2000 \text{ storžev} \times 0,115 \text{ kg} = 230 \text{ kg zrnja koruze}$.

Za vso povzročeno škodo od divjadi se vodi poseben zapisnik, to je zapisnik ocenitve škode od divjadi, ki ga je izdala in založila Lovska zveza Slovenije. Vanj vpišemo vrsto poškodovane kmetijske rastline, obseg škode, odstotek škode, pričakovani hektarski pridelek, vrsto divjadi, ki je povzročila škodo ter način zavarovanja poškodovane rastline. Zapisnik se izpolni v treh izvodih; eden je namenjen oškodovancu, drugi blagajniku lovske družine, tretji pa ostane v arhivu lovske družine.

Evidenco vodi lovska družina in shranjuje podatke o popisu škode vsaj še pet let po izplačani škodi.

Zapisnik ocenitve škode od divjadi št. 14/2003
 Oškodovanec: HIHELIC ALJA iz SODEVCI pošta 8340
 je prijavil škodo od divjadi na naslednjih kmetijskih površinah in kulturah:

Vrsta kulture	Število metrov	Dolžina metrov	Arar	% škode ali število poškodovanih ali uničenih rastlin	Na podlagi % škode izračunana površina arar, ki jo obsega, kot 100% unič.	Štetje (za sadno drevo)	Veša divjadi	NaDr. uničevanje
KORUZA	200	4	4	50%	2			
KORUZA	130	8	10,4	80%	8,32			
KORUZA	200	11	22	50%	11			

V (ob) št. m.: dne 16. 12. 2003 Oškodovanec: M. P. Kaps Peter

Vrsta kulture	Arar uničenih 100% ali % poškodovanih ali uničenih rastlin	Na donos v t (ali kg arar ali za pos. rastlino v kg)	Količina uničenega prisaoka v kg	Čena za t kg	Vredn. odškodnina
KORUZA	2	4000	80 kg	30 t	2.400,-
KORUZA	8,32	4000	332 kg	30 t	9.960,-
KORUZA	11	4000	440 kg	30 t	13.200,-

Skupaj € 25.560,00
 (iz besedo: petindvajset tisoč petsto šestdeset evrov)

V (ob) št. m.: dne 12. 1. 2004 Oškodovanec: Kaps Peter
 23/08/2007

Slika 13: Zgled zapisnika ocenitve škode od divjadi (foto: S. Kapš).

2.9.4 Načini in sredstva za preprečevanje škode od divjega prašiča

Svetlobna varovalna sredstva se v koruzi uporabljajo v razvojnem stadiju mlečne zrelosti in zorenja, ko je koruza najbolj privlačna za divje prašiče. V ta namen se uporabljajo različne luči, ki so nastavljene na tajmer in se ob določenem času prižigajo in ugašajo. Tako kot druga odvrtačna sredstva tudi svetlobna odvrtačala postavljamo približno na en meter nad tlemi. Postavitev je lahko fiksna ali pa nihajoča, da se ob vetru pojavlja tudi zvok. Ponekod uporabljajo tudi staniolne trakove, ki se ponoči svetijo. Med najstarejše svetlobne varovalne metode štejemo kurjenje ognja (slika 18 in 19). Gre za hvaležno metodo z več funkcijami. Ogenj je viden zelo daleč, kar da divjadi vedeti, da se pri njivi nekaj dogaja. Znano je da se divjad boji ognja, dim pa ima za divjad neprijeten vonj. Kurjenje ognja, z namenom odvrtačanja divjadi, je ponekod v rabi še danes, saj gre za enega od enostavnejših in poceni načinov.

Zvočna varovalna sredstva so poznali že v preteklosti. Gre za sistem odganjanja divjadi z vpitjem, ropotanjem na stare pločevinaste posode in z obešanjem pločevink, ki ropotajo v vetru. Slaba stran tega načina je, da v brezvetrju ne proizvajajo zvočnega signala. Ponekod je danes precej razširjen način postavljanja starih tranzistorjev, ki jih pustijo ponoči prižgane. Nekateri z nastavljanjem doma izdelanih naprav simulirajo strel, pok puške in podobno. S sodobno tehniko skušajo razviti popolnejše, elektronsko vodene strašilne

naprave, ki oddajajo strele, človeške in druge glasove, s katerimi divje prašiče prestrašijo. Žal pa tudi takšne naprave velikokrat niso dolgo učinkovite (Černe, 2004).

Uporaba kemičnih sredstev spada med novejšje načine, odvracanja divjadi od kmetijskih zemljišč. Starejši kmetje ponekod še uporabljajo kose tkanine, ki jo predhodno namočijo v staro olje, apno, živalsko kri in kravjak. Tkanino morajo namakati na 7-10 dni, pa tudi na ta vonj se divji prašič hitro navadi.

Med metode varovanja kmetijskih zemljišč pred divjim prašičem štejemo tudi varovanje s psi. Tudi ta način velikokrat ni učinkovit, saj se divji prašiči navadijo na dolžino verige, na katero je pes privezan.

Najučinkovitejša metoda je skupinski pregon prašičev prek celotne njive. Lovci se predhodno dogovorijo s kmetom o varovanju njive. Takšne skupinske love lovci ponavljajo v najbolj izpostavljenih obdobjih, ko divji prašiči povzročajo največ škode. Na ta način divje prašiče izženejo z njive. Divji prašiči se na takšno mesto ne vrnejo kmalu, saj se trop razkropi. Takšni pogoni so zelo učinkoviti, a tudi nevarni.

Slika 13: Stiropor – odvracalo za divjega prašiča (foto: S. Kapš).

Slika 14: Žična ograja za preprečevanje vstopa divjega prašiča na njivo (foto: S. Kapš).

Slika 15: Električni pastir za preprečevanje vstopa divjega prašiča na njivo (foto: S. Kapš).

Slika 16: Plastenke na kolih (foto: S. Kapš).

Slika 17: Kurjenje ognja ob koruzi (foto: S. Kapš).

Slika 18: Kurjenje ognja ob koruzi kot odvrčalo za divjega prašiča (foto: S. Kapš).

Slika 19: Tranzistor, obešen na kolu, ki je pred dežjem zavarovan s plastenko (foto: S. Kapš).

3 MATERIALI IN METODE

Škodo zaradi divjega prašiča sem popisovala na širšem območju vasi Sodevci (slika 19), ob reki Kolpi, ki meji s Hrvaško. Zato sem popisala škodo tudi na hrvaški strani, v vasi Blaževci. Lokacije ležijo na južnem delu Slovenije, natančneje v Beli krajini. Vas Sodevci in vas Blaževci sta v primerjavi z drugimi vasmi najbolj intenzivno obdelani. Območje vasi Sodevci spada v lovsko družino Predgrad, Blaževci pa v lovsko družino Lukovdol.

Slika 19: Vas Sodevci leži v neposredni bližini reke Kolpe in meji na Hrvaško (foto: S. Kapš).

V letu 2005, od aprila do novembra, sem popisovala in ocenjevala škodo od divjega prašiča na travinju in koruzi. Popis sem izvajala na širšem območju vasi Sodevci, v Kraljih, Čepljah in Blaževcih. Na popisu sem uporabljala metodo ocenjevanja na oko. Najprej sem ocenila površino travnika ali površino njive in nato pregledala poškodovanost cele njive. Po pregledu sem ocenila, koliko njive je poškodovane in ali je njiva varovana. Zanimal me je tudi razvojni stadij kmetijskih rastlin. Da sem se prepričala, ali gre res za poškodbe od divjega prašiča ali ne, sem bila pozorna na tip poškodb, odtise stopal, po katerih je mogoče sorazmerno enostavno ugotoviti prisotnost divjega prašiča.

Slike 20: Stopinja divjega prašiča in napol pojedena storž koruze (foto: S. Kapš).

Pri Lovski družini Predgrad sem pridobila podatke o popisu škode iz let 2003, 2004 in 2005. Podatke mi je posredoval gospod Boris Kapš, ki je zadolžen za popis škode na območju omenjene lovske družine. Dovolil mi je vpogled v zapisnike cenitve škode od divjadi in mi tako posredoval podatke. Pridobljene podatke sem predstavila v preglednicah 1, 2 in 3. Iz zapisnikov cenitve škode sem pridobila podatke o letu cenitve škode, površini parcel, načinih varovanja, ocene škode in lastnikih parcel.

4 REZULTATI

Škoda na travnikih in koruzi je bila v letu 2005 občutno večja kot v letih 2006 in 2007, ko je do avgusta praktično še ni bilo. Razlika se pojavlja zaradi letošnje dobre letine plodov, tako v gozdu kot tudi na robu gozda. Letos so v gozdu zelo obilno obrodili žir, želod, lešniki, na obrobju gozdov pa jagodičevje, jabolka in slive, ki so ustrezna hrana za divjad. Divji prašiči tako nimajo potrebe po dodatni hrani. Leta 2005 je bilo v gozdu manj hrane, zato se je divjad iz gozdov podala na bližnje njive, kjer je napravila večjo škodo. Največ škode je bilo na koruzi, v razvojnem stadiju mlečne zrelosti, in na travnikih, ob robu gozda. Škoda se je pojavljala tako na zavarovanih njivah (električni pastir, trakovi) kot tudi na nezavarovanih njivah.

Podatke prikazane v preglednici smo pridobili v Lovski družini Predgrad. Podatke, ki jih prikazujem v preglednicah, mi je posredovala v tej lovski družini pooblaščen oseba za popis škode od divjadi.

Preglednica 2: Leto cenitve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik parcele na območju vasi Sodevci, kjer je bila povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi.

Leto cenitve škode	Površina parcele	Način varovanja	Ocena škode	Lastnik
2003	2,5 ara	Traki	70%	Mihelič Jože
2003	22 arov	trakovi	50%	Mihelič Srečko
2004	15 arov	nič	100%	Mihelič Jože
2004	13 arov	nič	100%	Mihelič Srečko
2005	6 arov	nič	100%	Mihelič Jože
2005	5 arov	nič	100%	Mihelič Srečko

Preglednica 2 temelji na rezultatih popisa škode v obdobju 2003-2005 na območju vasi Sodevci. Pri prvem lastniku zemljišča je bila v letu 2003 na površini 2,5 ara škoda ocenjena na 70%. Mihelič Jože je imel njivo ograjeno z trakovi, v letih 2004 in 2005 pa ni imel varovane njive in je bila škoda 100%. Po teh podatkih lahko sklepamo, da je v letu 2003 varovanje z trakovi pripomoglo, da divji prašič ni povzročil 100% škode.

Pri drugem lastniku, Mihelič Srečku, je bila njiva 2003 zavarovana s trakovi. Škoda, ki je tedaj nastala, je bila ocenjena na 50%. V letih 2004 in 2005 njiva ni bila varovana in je na njej nastala 100% škoda.

Iz preglednice je razvidno, da je škoda ocenjena od 50 % in do 100 %. Škoda je večja tam kjer njiva ni bila varovana.

Preglednica 3: Leto cenitve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik parcele na območju vasi Čeplje, kjer je bila v obdobju 2003 - 2005 povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi.

Leto cenitve škode	Površina parcele	Način varovanja	Ocena škode	Lastnik
2003	4 are	električni pastir	70%	Kljun Alojz
2004	20 arov	električni pastir	100%	Kljun Alojz
2005	5 arov	električni pastir	100%	Kljun Alojz

Preglednica 3 temelji na rezultatih popisa škode zaradi divjega prašiča v vasi Čeplje, v letih 2003, 2004 in 2005, na njivah s koruzo. V vseh letih so bile njive varovane z električnim pastirjem. Leta 2003 je bila škoda ocenjena na 70%, v letih 2004 in 2005 pa je na njih nastala 100% škoda.

Popis škode v Čepljah je od 70 % do 100 %, pa čeprav je verovanje njive v vseh treh primerih enako.

Preglednica 4: Leto cenitve škode, površina parcele, način varovanja, ocena škode in lastnik na območju vasi Stari trg ob Kolpi, kjer je bila v letih 2004 in 2005 povzročena škoda zaradi divjega prašiča na koruzi.

Leto cenitve škode	Površina parcele	Način varovanja	Ocena škode	Lastnik
2004	6 arov	Električni pastir	100%	Štaudohar Yilma
2004	25 arov	Električni pastir	100%	Štefanc Jože
2005	10 arov	Plastična mreža	100%	Štrbenc Vilko
2005	10 arov	nič	100%	Konda Ivan

Na območju Starega trga ob Kolpi je bila v obeh letih (2004 in 2005) pri različnih lastnikih škoda ocenjena na 100% (preglednica 4). Njive so bile varovane na različne načine (električni pastir, mreža).

Popis škode, ki sem jo leta 2005 popisala sama na območjih vasi Sodevci, Blaževci, Čeplje in Kralji, sem opravila na travinju in koruzi (preglednica 5). Podatki, ki sem jih pridobila pri popisovanju, so bili: kraj, datum, rastlinska vrsta, višina ali razvojni stadij, površina škode.

Preglednica 5: Popis škode na območju vasi Čeplje, Blaževci, Sodevci in Kralji. Podatke iz preglednice sem pridobila z metodo ocenjevanja na oko.

Kraj	Datum	Rastlinska vrsta	Način varovanja	Višina ali razvojni stadij	Škoda	Lastnik
Čeplje	24. 4. 2005	travna ruša	-	10 cm	1,7 ar	neznan
Kralji	10. 6. 2005	travna ruša	-	30 cm	0,8 ar	neznan
Blaževci	1. 6. 2005	travna ruša	-	20 cm	1,4 ar	Medved Peter
Sodevci	20. 7. 2005	koruza	-	mlečna zrelost	15 ar	neznan
Blaževci	30. 8. 2005	koruza	električni pastir	polna zrelost	25 ar	Medved Peter

Blaževci	10. 10. 2005	koruza	-	polna zrelost	100%	Kranjac Zlatko
Blaževci	10. 10. 2005	koruza	-	polna zrelost	60%	Matijašec Darinka

Podatki za Blaževce z dne 10. 10. 2005, pridobljeni z ocenitvijo na oko so realni, saj so preverjeni pri obeh lastnikih (preglednica 5). Prvi primer je zanimiv, ker škoda zaradi divjega prašiča lastniku ni bila povrnjena. Lastnik njive namreč ni upošteval opozorila predstavnika Lovskega društva Lukovdol, da je potrebno omenjeno njivo zaradi velike izpostavljenosti divjemu prašiču zavarovati. Lastnikova prošnja za povračilo škode je bila zavržena, in sicer na podlagi zakona, v katerem je navedeno, da je potrebno njivo zavarovati z mehaničnimi sredstvi, pastirjem ali kurjenjem ognja. Takšna preventivna opozorila lovskih družin lastnikom zemljišč so zaščita pred nepotrebnim povračilom škode.

Slika 22: Škoda od divjega prašiča na koruzi. (foto: S. Kapš).

5 RAZPRAVA

S popisom škode zaradi divjega prašiča na travinju, ki jo povzroča zaradi ritja ob iskanju talnih živali in mladih korenin, ter na koruzi – ta nastane pri hranjenju s storži -, sem poizkušala ugotoviti v katerem obdobju leta in razvojnem stadiju rastlin se pojavlja največ škode. Pri popisu sem se osredotočila tudi na načine varovanja zemljišč, ki se je od zemljišča do zemljišča razlikujejo.

Popis škode je potekal na širšem območju vasi Sodevci. Omenjeno območje je namreč nadvse ugoden habitat za divjega prašiča, kar kmetom otežuje kmetijsko pridelavo. Škodo zaradi divjega prašiča sem popisovala od aprila do novembra 2005, in sicer z metodo merjenja na oko. Na štirih lokacijah, v Sodevcih, Blaževcih, Čepljah in Kraljih, sem ugotavljala kdaj nastaja škoda zaradi omenjenega sesalca, rastlinske vrste, višino oziroma razvojni stadij in površino škode. S škodo zaradi divjega prašiča v prejšnjih letih (2003, 2004, 2005) sem se seznanila prek zapisnikov ocenitve škode od divjadi, ki so mi jih prijazno ponudili v vpogled v Lovskih družinah Predgrad in Lukovdol.

Ljudje poskušajo na različne načine in z različnimi sredstvi – repelenti - divjad odvrniti od njiv oziroma koruze. Divje prašiče od njiv s koruzo ali travnikov odvrnejo le redka sredstva, med slednjimi so visoke ograje ali električne ograje, ki pa jih kmetje navadno ne postavljajo. Postavitev takšnih ograj je draga, za (manjše) njive velikokrat nesmiselna, saj se navadno na njivah kolobari in pri drugih vrstah gojenih rastlin največkrat ne prihaja do takšne škode kot na koruzi. Kmetje za varovanje obdelovalnih zemljišč pred divjim prašičem največkrat uporabljajo različna plašila iz starih oblek, na žice obešajo plastenke, pločevinke ali stiropor (ta je ponoči bolj opazen) in razne trakove, ki plapolajo v vetru. Takšne predmete obešajo na kole en meter nad tlemi, okrog cele njive. Ustrezni so tudi lasje, saj imajo posebno močan vonj po človeku. Takšni zgledi so največkrat opaženi, saj so cenejši, njihova postavitev pa je praktična. Ograja iz trakov je drugi najpogostejši način, s katerim kmetje zavarujejo koruzne njive. Okrog njive postavijo stebre, na katere pozneje pritrdijo trakove in tako varujejo njivo. Takšno varovanje njive je učinkovito le nekaj dni, dokler se prašiči ne navadijo na trakove. Divji prašič se dokaj hitro navadi na varovala in ugotovi, da niso nevarna. Najbolj učinkovita je žična ograja – pastir - katero kmetje še vedno premalo uporabljajo. Postavitev električnega pastirja (slika 16) ni draga, zato lovci pogosto kmetom sami ponudijo takšno varovanje in si tako zmanjšajo strošek.

V naši raziskavi smo ugotovili, da je divji prašič na širšem območju vasi Sodevci pogosta in zelo škodljiva vrsta divjadi na kmetijskih zemljiščih, saj na primer tamkajšnji kmetje koruze sploh ne morejo pridelovati, če ustrezno ne zavarujejo njiv. Velikokrat omenjeni sesalec na koruzi povzroči 100% škodo kljub varovanju, kar nakazuje, da bo potrebno v prihodnje več energije vložiti v razvoj strategije sobivanja človeka in divjega prašiča na omenjenem območju.

6 POVZETEK

Območje Sodevcev ob reki Kolpi spada v Kočevsko-belokranjsko lovskogojitveno območje, kjer živi veliko število divjih prašičev. Divji prašič ni teritorialna divjad, zato težko govorimo o konkretnem številu osebkov populacije na omenjenem območju. Znan je le podatek, da je v zadnjih 10 letih prirast divjega prašiča 300%. V predhodnih letih tega ni bilo, saj je bil prirast »le« 100%.

Škoda, ki jo povzroča divji prašič na gojenih in samoniklih rastlinah, predstavlja veliko težavo tako za lovske organizacije kot tudi za gozdarje in kmete na teh območjih. Vsa leta, odkar se pojavlja škoda zaradi divjega prašiča, iščejo najboljšo varovalno metodo za omenjena zemljišča. Na podlagi izkušenj bi bila zagotovo najbolj učinkovita žična ograja, vendar pa je za večino kmetov preučevanega območja prevelik finančni zalogaj.

S svojo raziskavo sem želela ugotoviti, na kakšen način se popisuje škoda, v katerem obdobju nastaja največ škode, v katerem razvojnem stadiju koruze se pojavlja in na kakšen način so zavarovane njive na omenjenem območju.

Ugotovili smo, da se divji prašič ob pomanjkanju beljakovinske hrane najraje zadržuje na robu gozdov, na travnikih, kjer raje za ogrci in drugimi talnimi živalmi. To pomeni, da se lahko začne škoda na travinju pojavljati že spomladi, na koruzi pa divji prašič največ škode povzroči v razvojnem stadiju polne zrelosti. Procentualno je škode v tem obdobju največ, kar je bilo razvidno tudi iz zapisnikov ocenitve škode od divjadi, ki so mi jih dali na vpogled v Lovski družini Predgrad. Na podlagi omenjenih podatkov in podatkov, pridobljenih ob lastnem popisu v letu 2005, ugotavljam, da kmetje na širšem območju vasi Sodevci varujejo njive zlasti z različnimi odvracali, kot so platenke, plašila, svetleči trakovi, s kurjenjem ognja in električnim pastirjem. Slednji se žal še vedno premalo uporablja.

Iz zapisnikov ocenitve škode od divjadi smo ugotovili, da se pri ocenjevanju škode največkrat uporablja metoda merjenja površine poškodovane njive in metoda merjenja na oko. Velikokrat pa so njive tako pomendrane, da lovci ocenijo škodo kot stodontno škodo. Tedaj mora kmet koruzo pustiti na njivi, da se divjad na njej prehranjuje in zadržuje. Na takšen način je namreč mogoče zavarovati druge njive v bližini, ki bi bile v nasprotnem primeru izpostavljene preučevanemu sesalcu.

Da bi bilo škode zaradi divjega prašiča v prihodnosti manj, se bodo marsikje morali izboljšati odnosi med kmeti in lovci. Lovci bodo morali poskrbeti za večjo količino ustrezne hrane v gozdu in sploh na območjih, kjer se divji prašič v obdobju pomanjkanja hrane zadržuje na obrobju gozdov. Tudi kmetje pa bomo morali na ustreznejše načine kot to počno zdaj varovati njihova kmetijska ali obdelovalna zemljišča.

7 VIRI

- Ambrožič I. 2003. Prispevek k poznavanju ekologije divjega prašiča v Sloveniji. *Lovec*, 96, 12: 578.
- Benec U. 2007. Različne oblike sistema začasne elektroograje pri varovanju koruze pred divjim prašičem (*Sus scrofa* L., Mammalia, Suidae). Diplomsko delo Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo: 42 str.
- Černač J. 2005. Zakaj takšen odnos do divjih prašičev? *Lovec*, 98, 3:113-114
- Černe L. 1990. Preprečevanje in ocenjevanje škod od divjadi na kmetijskih rastlinah, 48, 50, 71
- Černe L. 2004. Preprečevanje in ocenjevanje škod od divjadi na kmetijskih rastlinah. Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 174 str.
- Divji prašič. 2007. Lovska zveza Slovenije.
<http://www.lovstvo.net/D-Prasic.php> (17. avg. 2007)
- Erhatic Širnik R. 2005. Ponovno osvajanje življenjskega prostora. *Lovec*, 98, 11: 523
- Krže B. 1982. Divji prašič (biologija, gojitev, ekologija). Ljubljana, Lovska zveza Slovenije: 183 str.
- Krže B. 1997. *Lovec kot kmet in gozdar*. Ljubljana, Lovska zveza Slovenija: 216 str.
- Krže B. 2003. Prispevek k poznavanju ekologije divjega prašiča v Sloveniji. *Lovec*, 96, 4:175
- Krže B. 2005. Dvanajst mesecev v prašičjem revirju (1.). *Lovec*, 98, 4: 178-179
- Lekić M. 2006. Primjena novih pravilnika o lovstvu. *Lovački vjesnik*, 9: 11
- Reisbegeleider.com. 2007.
<http://www.reisbegeleider.com/cpg145/albums/userpics/10001/sus-scrofa-1.jpg>
- Šprem. N. 2007. Veprovi s bjelim papcima. *Dobra kob*, 66:4-5
- Wildschwein und Wildschwein. 2007. Tierpark Goldau.
www.tierpark.ch/tiere/wildschwein.htm (17.avg 2007).

ZAHVALA

Ob zaključku diplomske naloge se zahvaljujem mentorju doc. dr. Stanislavu Trdanu za vsestransko pomoč in oblikovanje diplomske naloge.

Za tehnično pomoč pri zbiranju podatkov na lokaciji se zahvaljujem Borisu Kapšu, za vpogled v uradne podatke. Prav tako se zahvaljujem lovski družini Predgrad in Lukovdol, za posredovanje nekaterih podatkov.

Posebna zahvala pa gre moji družini, ki me je v času študija in priprave diplomske naloge potrpežljivo podpirala.